

Marcela Zoufalá

Izraelská studia – nová akademická disciplína hledá svou identitu

Israel Studies – a new academic discipline seeking its identity

■ **Abstract:** This text considers the options for the relatively new field of Israel Studies, which over the last few decades has sought its institutional base and definitive form. The number of interpretations and approaches that have emerged within this field of research among Israeli scholars in particular bears witness by all accounts to the maturity of Israeli civil society, which also allows very critical voices to be raised without fear. This attitude is also apparent in innovative attempts to comprehend the Israeli-Palestinian conflict and in direct attempts to resolve it through contemporary knowledge of social and cultural studies. This article also focuses on the specific potential of Israel Studies in the Czech Republic within the context of domestic activities and foreign collaboration at the Prague Centre for Jewish Studies.

■ **Keywords:** Israel Studies; Prague Centre for Jewish Studies; Association for Israel Studies; Being Jewish in Central Europe

■ **PhDr. et Mgr. Marcela Zoufalá, Ph.D.,** absolvovala obory kulturologie a portugalština na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde také externě přednáší. V letech 2008–2010 realizovala badatelský pobyt v Izraeli, z toho 2009–2010 jako hostující výzkumný pracovník na Hebrew University of Jerusalem. Výstupem pobytu je publikace *Judaismus a ženy v Izraeli*. V roce 2012 spoluzaložila Pražské centrum židovských studií na FF UK (marcela.zoufala@gmail.com).

Izraelská studia jsou poměrně novým fenoménem, a to nejen v České republice,¹ ale i ve světě a překvapivě dokonce v Izraeli, kde místní univerzity nabídl samostatné kurzy o izraelské historii, společnosti a kultuře až počátkem devadesátých let minulého století. U zrodu těchto snah stály bouřlivé diskuse o post-sionismu či pokusy o přehodnocení nedávné historie.² Telavivská univerzita dokonce svá izraelská studia formuje teprve nyní a v národním měřítku je vzrůstající zájem o tuto platformu často označován za známku „normalizace“ či nalézání rovnováhy země, která se od svého založení potýká s extrémními podmínkami existence. Ve Spojených státech je tato iniciativa spojena se jménem Jehudy Reinharze, významného profesora moderní židovské historie, který se od počátku osmdesátých let pokoušel samostatná témata izraelských studií zařadit mezi akademické disciplíny a v roce 1990 založil Goodmanův institut pro studium sionismu a Izraele (*Goodman Institute for the Study of Zionism and Israel*), který se sice věnoval publikační činnosti a pořádání konferencí, ale nikoli ještě výuce.

Ustavení izraelských studií na univerzitách mimo Izrael je mimo jiné pokusem o zasažení studia Izraele do širšího kontextu, který by nebyl okleštěn na prizma izraelsko-palestinského konfliktu. Americký politolog Martin Kramer popisuje vyčleňování izraelských témat z agendy amerických středovýchodních (blízkovýchodních) studií ve své

¹ V současné době existuje v ČR obor judaistika: židovská a izraelská studia na Univerzitě Palackého v Olomouci, konkrétně v Centru judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových.

² *A Seat At The Table: With new chair at Brandeis, Israel studies taking its place in academia.* The Jewish Week. Dostupné online z <http://www.highbeam.com/doc/1P1-79394060.html> [náhled 24. 7. 2013].

knize *Ivory Towers on Sand: The Failure of Middle Eastern Studies in America*³ s poukazem na přinejmenším zastaralé podání a jednostranné interpretace, které často v těchto zastřešujících institucích dominovaly. Počátky procesu zasazuje do devadesátých let minulého století, kdy vedení těchto diskuzí přebírají izraelsí badatelé publikující anglicky. Kramer daný vývoj vnímá jako příznivý a uvádí, že množství rozličných výkladů a přístupů, které lze nalézt mezi izraelskými akademiky, je jednoznačným sebezpotvrzením izraelské občanské společnosti, která nevylučuje např. ani saidiánské pojetí.⁴ V souladu s touto tezí je i stanovisko zakladatele a editora mezinárodního časopisu *Israel Studies*⁵ Ilana Troena, který na toto téma uvedl, že časopis, který řídí, se zabývá jak Araby, tak křesťany či Židy a lze tu najít všechny názorové odstíny.⁶ V žádném případě tedy nedochází k vytěsňování izraelsko-palestinského konfliktu z hledáčku humanitních a sociálních vědců, kteří se na poli izraelských studií angažují. Tato problematika je naopak rozšířena o spektrum perspektiv, které se skládají do zcela nového obrazu izraelsko-palestinské interakce. Právě v posledním čísle periodika *Israel Studies* najdeme článek s názvem „Introduction to Shared Narratives – A Palestinian-Israeli Dialogue“, který představuje narativitu jako cestu k řešení konfliktu.⁷

Tedy ačkoli by zřejmě nikdo izraelským studiím neupíral primární spojení se zkoumáním židovství a židovského prvku jako takového, je zcela nepřehlédnutelné, že moderní Stát Izrael se za krátkou dobu svého trvání stal domovem mnoha naprosto svébytných etnických i náboženských uskupení, která nabízejí vlastní unikátní badatelskou platformu.

Definice izraelských studií na pozadí sporů a vášní

Asociace izraelských studií (Association for Israel studies – AIS) založená v roce 1985 proklamuje, že je otevřena všem, kteří se zabývají vědeckým bádáním o Izraeli, sionistickém hnutí a židovských komunitách v Palestině před vznikem Státu Izrael. Členové asociace mají zakotvení v různých disciplínách napříč spektrem sociálních a humanitních věd.⁸ Badatelka Miriam Shenkar, která zkoumá vznik a klíčové aspekty vývoje izraelských studií, srovnává s nadsázkou nevyhraněnost této disciplíny s Balfourovou deklarací z roku 1917, v níž britská vláda vyjádřila podporu ustavení židovské národní domoviny v Palestině. Stejně jako u izraelských studií, chybí však i v deklaraci přesné ohraničení a definice této domoviny.⁹

³ Martin KRAMER, *Ivory Towers on Sand: The Failure of Middle Eastern Studies in America*, Washington (DC), The Washington Institute for Near East Policy, 2001.

⁴ *Tamtéž*, s. 78. Tj. koncept odvolávající se na literárního kritika a teoretika Edwarda Saida (1935–2003), který svým pohledem na vztahy mezi Západem a Orientem přispěl k formování postkoloniálních studií (pozn. redakce).

⁵ Vydává Indiana University Press od roku 1996.

⁶ *Boston historian a first of his kind*, The Boston Globe. Dostupné online z http://www.boston.com/news/education/higher/articles/2004/01/18/boston_historian_a_first_of_his_kind/ [náhled 21. 8. 2013].

⁷ Paul SCHAM – Benjamin POGRUND – As'ad GHANEM (2013), *Introduction to Shared Narratives – A Palestinian-Israeli Dialogue*, *Israel Studies* 18/2, s. 1–10 [náhled 12. 8. 2013]. Jde o Project MUSE database.

⁸ Dostupné online z <http://www.aisisraelstudies.org/about.ehtml> [náhled 7. 8. 2013].

⁹ Miriam SHENKAR, *The Politicization of Israel Studies*, Beer Sheba, Ben Gurion University of the Negev Press, 2012.

Další neopomenutelnou institucí je Evropská asociace izraelských studií (European Association of Israel Studies – EAIS) založená v roce 2011. EAIS má oblast svého zájmu vymezenou ještě o něco vágněji: jde o akademické studium, výzkum a výuku o Izraeli.¹⁰ Nezapomíná konstatovat, že je jako organizace politicky neutrální. To je zřejmá narážka na obavy z politizace, které izraelská studia provází od vstupu na akademickou půdu. To se také stalo jedním z hlavních námětů konference o izraelských a židovských studiích, pořádané počátkem března tohoto roku na American University ve Washingtonu.¹¹

Výše uvedený časopis *Israel Studies* už je v určení svého pole působnosti poněkud sdílnější a definuje je jako multidisciplinární zkoumání izraelské historie, politiky, společnosti a kultury. Časově svůj zájem ohraničuje obdobím před vznikem Státu Izrael a věnuje se i židovským komunitám v diaspoře, především oblastem, které mají na Stát Izrael přímý vliv.¹²

Časopis *Israel Studies Review* (ISR), který vydává zmíněná AIS, se podle svého vyjádření zabývá zkoumáním současného Izraele z perspektivy sociálních, historických, humanitních a kulturních studií a pozornost věnuje jak pozici Izraele na Blízkém východě, tak v celosvětovém kontextu. Hlavní náplní ISR je recenzování publikací v hebrejštině a angličtině, které se na Izrael specializují.

Editori ve svém prohlášení na webu AIS dále uvádí, že jsou si plně vědomi „vášni a sporů“ přítomných v této oblasti bádání a vnímají jako své poslání publikovat zcela nezaujatě a v nejvyšší možné kvalitě.¹³ Dalším důležitým periodikem na poli izraelských studií je periodikum *Israel Affairs*, které vychází čtyřikrát do roka v akademickém nakladatelství Routledge.

Pracovišť, která mají Izrael ve svém portfoliu, jsou dnes desítky. Za všechny jmenujme Schustermanovo centrum izraelských studií (*Schusterman Center for Israel Studies*)¹⁴ na Brandeis University nebo Taubovo centrum pro studium sociální politiky v Izraeli (*Taub Center for Social Policy Studies in Israel*),¹⁵ které vzniklo již roku 1982 z popudu tehdejšího izraelského premiéra Menachema Begina, původně jako poradní orgán vlády.

Perspektivy izraelských studií v České republice

Vzhledem k tomu, že mezi Českou republikou a Státem Izrael panují v mnoha oblastech zcela nadstandartní vztahy, je možno předpokládat, že se u nás začnou izraelská studia v brzké době také intenzívně rozvíjet. Absolventi tohoto oboru by pak našli uplatnění jak v oblasti politických expertíz, tak na poli kultury nebo vědy a výzkumu, kde již existuje několik vládních programů na podporu sdílení nejnovějších poznatků. Jde

¹⁰ Dostupné online z <http://www.soas.ac.uk/eais/> [náhled 7. 8. 2013].

¹¹ *Scholars discuss evolving Israel studies programs*, Washington Jewish Week. Dostupné online z <http://www.highbeam.com/doc/1P3-2949583981.html> [náhled 7. 8. 2013].

¹² Dostupné online z <http://muse.jhu.edu/journals/is/> [náhled 7. 8. 2013].

¹³ Dostupné online z <http://journals.berghahnbooks.com/isr/> [náhled 7. 8. 2013].

¹⁴ Pobočka Schustermanova centra židovských studií je na University of Texas v Austinu, se kterou Pražské centrum židovských studií jedná o spolupráci a studentské a akademické výměně. V roce 2011 založilo Schustermanovo centrum samostatný institut Israel Studies Collaborative.

¹⁵ Mezi publikace Taub centra patří významná ročenka *State of the Nation Report – Society, Economy and Policy 2011–2012*, Herbert M. Singer Annual Report Series, jejímž autorem je Dan Ben-David.

o nedávno ustavená stipendia *Masaryk Distinguished Chair* a *Theodor Herzl Chair*,¹⁶ která slouží českým a izraelským humanitním a sociálním badatelům k realizaci výměnných pobytů. Dalším projektem česko-izraelské spolupráce je program *Gesher/Most* zaměřený spíše na rozvoj přírodních věd, podporu průmyslového výzkumu, vývoj v soukromé sféře a technologie.

Izraelský týden na Karlově univerzitě a zahraniční spolupráce

Perspektivy izraelských studií se staly hlavním tématem i tzv. Izraelského týdne na Karlově univerzitě, který na jaře roku 2013 připravilo *Pražské centrum židovských studií*. Jednalo se o sérii přednášek, diskusí a doprovodných akcí, jejichž primárním záměrem bylo představit různé oblasti, ve kterých se v současnosti izraelská studia profilují. První ročník Izraelského týdne na Karlově univerzitě měl velký ohlas jak mezi akademickou veřejností, tak mezi studenty, kteří sami iniciovali jednu z debat o budoucnosti izraelských studií.

„Izraelský týden“ si mimo jiné kladl za cíl posílit spolupráci se zahraničními institucemi, které na této platformě dlouhodobě působí. Z Izraele proto přijel prorektor Telavivské univerzity (TAU) profesor Raanan Rein, který jednal na fakultní i rektorátní úrovni o rozšíření meziinstitucionálních vazeb. Jednou z diskutovaných možností je udílení společných magisterských a doktorských titulů, zároveň univerzitou Karlovou a univerzitou v Tel Avivu. Jde o tzv. „joint degree“ a program „cotutelle“. Další oblastí spolupráce pak má být každoroční workshop na téma židovských a izraelských studií, pořádaný vždy střídavě v Praze a v Tel Avivu. Telavivská univerzita byla podle letošních průzkumů *Global University Rankings* zařazena mezi prvních sto nejlépe hodnocených univerzit z celého světa, což je vzhledem ke vzrůstajícímu bojkotu izraelských univerzit na akademické půdě v Evropě a USA mimořádný úspěch.

Pražské centrum židovských studií se dále snaží upevnit spolupráci i s jednotlivými součástmi Telavivské univerzity. Jedná se například o Kantor centrum pro studium současného evropského židovstva (*Kantor Center for the Study of Contemporary European Jewry*),¹⁷ se kterým PCŽS připravuje v roce 2015 na FF UK společnou mezinárodní konferenci s pracovním názvem „Being Jewish in 21st Century in Central Europe“. PCŽS dále na TAU nedávno vstoupilo v jednání s již zmiňovaným vznikajícím institutem izraelských studií, jehož nastupující ředitel a profesor izraelských studií Motti Golani vnímá spolupráci s Karlovou univerzitou jako jedinečnou příležitost k vzájemnému intelektuálnímu rozvoji, který může být pro obě instituce v této oblasti zásadním přínosem. V roce 2014 navštíví Karlovu univerzitu i již citovaný ředitel Schustermanova centra izraelských studií na Brandeis University profesor Ilan Troen, který patří v současnosti k nejvýznamnějším intelektuálům na poli izraelských studií jak v USA, tak v Izraeli.

Vzájemné vazby se rozvíjejí mimo jiné s Památníkem obětí holocaustu – *Jad Vašem* – v Jeruzalémě, kde bude letos na podzim přednášet člen akademické rady Pražského

¹⁶ Fond Theodor Herzl Chair financuje působení izraelských vědců pouze na Masarykově univerzitě v Brně.

¹⁷ Kantor Center zaměřuje také značné badatelské úsilí také na fenomén dnešního antisemitismu.

centra židovských studií Jiří Holý.¹⁸ Na půdě Hebrejské univerzity v Jeruzalémě nedávno vystoupil předseda akademické rady Centra (PCŽS) Pavel Sládek v rámci 16. světového kongresu židovských studií.

Úskalí s definicí a hledáním tvaru mladého oboru, zmiňovaná úvodem, mohou být zároveň přínosem v objevování zcela nových přístupů a z tohoto pohledu není možná třeba s rigidním zakotvením disciplíny spěchat. Paralela širokého vymezení izraelských studií s chybějící hraniční čarou židovského národního domova v Balfourově deklaraci do značné míry rezonuje s bonmotem Amose Oze při jeho nedávné návštěvě Prahy. Slavný izraelský spisovatel tehdy v jednom z rozhovorů poznamenal: „Izrael není země, je to sbírka vášnivých argumentů.“

---

¹⁸ Profesor Jiří Holý v roce 2010 založil na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy *Centrum pro studium holokaustu a židovské literatury*.